

ΓΡΑΦΕΙ:

Νίκος

ΠΑΠΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Πέτρος Θέμελης

Μια ανασκαφή στα βαθύτερα στρώματα του πολιτισμού και της ψυχής

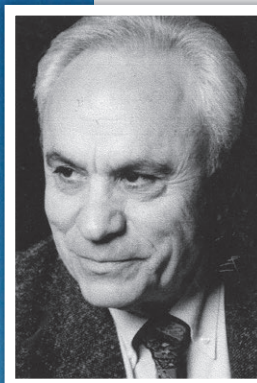
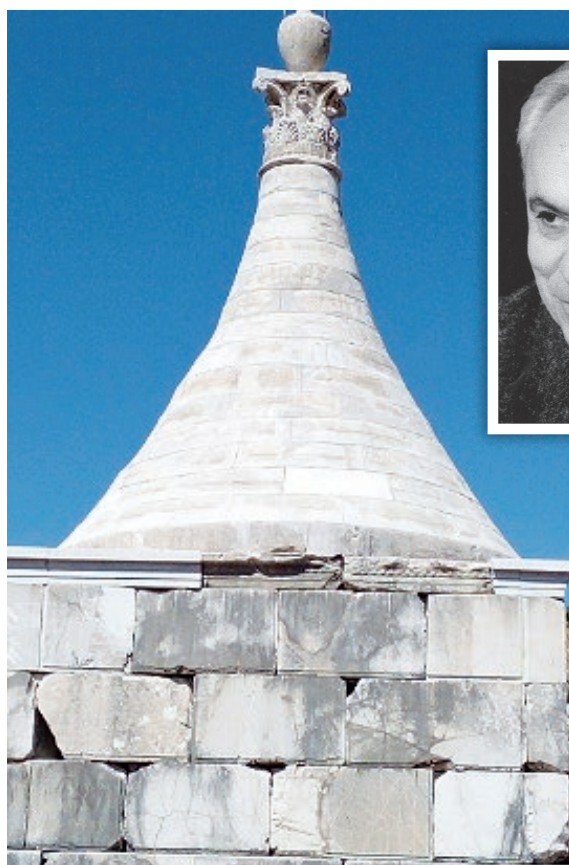
Τρία χρόνια απουσίας από την Αρχαία Μεσσήνη

Δεν είναι δυνατό να καταγραφεί η μαρτυρία των αισθήσεων που μετέχουν στον καθημερινό μόχθο της αποκάλυψης των υλικών κατάλοιπων του παρελθόντος. Μένουν έξω από τα επιστημονικά γραπτά σου το άγουρο ζύπνημα και η μόνη νουσταλία του ύπνου, η πρωινή υγρασία που σου πιρουνιάζει τα κόκαλα, η αναμονή της θέρμης του ήλιου που ξεμυτίζει απ' το διάσελο ως μέγιστη ευχαρίστηση που σου αγγίζει την πλάτη και απλώνεται σταδιακά σε ολόκληρο το σώμα. Δεν καταγράφονται στις σημειώσεις σου ο καυτός ήλιος που σου καίει το πρόσωπο και ζωγραφίζει πανάδες, οι ξαφνικές αυγουσιτικές μπόρες, ο ανεμοστρόβιλος που ξεσηκώνει τα χαρτιά σου, το σύννεφο από ψαρόνια που προσγειώθηκε δίπλα σου, οι γκριζες πέτρες που συγκροτούν τα μνημεία, η σκόνη πουκάθεται στο ξεβαμμένο σου ρούχο και εισχωρεί στο δέρμα, οι φουσκάλες στα δάχτυλα από το σκαλιστήρι, ο ήχος του κασμά που ψάχνει ανυπόμονος το χώμα και του νερού που ρέει στο διπλανό ρυάκι. Απουσιάζει το θρόισμα των φύλλων, η μυρωδιά του χώματος, η απόλαυση του δροσερού νερού που οβνίζει τη δίψα, η χαρά του λουσίματος, του ζεστού μεσημεριανού φαγητού, της απογευματινής κουβέντας με συνεργάτες μπροστά στα ευρήματα της ημέρας και τα χιλιάδες θραύσματα αγγείων που πιάνεις στα χέρια σου. Ολο το πλέγμα βιωμάτων του ανασκαφικού παρόντος μένει αναπόφευκτα έξω από το κείμενο που περιγράφει την επαφή σου με το παρελθόν, απουσιάζει η συγκίνηση της πρώτης επαφής με το εύρημα, η ιδιαίτερη αίσθηση της πρώτης ανάγνωσης μιας επιγραφής. Πώς να αποτυπωθεί η αγαλλίαση μιας νέας συγκόλλησης χειρών, ποδιών, πτυχών στο ακέφαλο άγαλμα που έφερσε στο φως, των νέων θραυσμάτων που συναντήσουν και συμπληρώνουν την περσινή επιγραφή;» σημείωνε ο Πέτρος Θέμελης, καθώς κατέθετε προσωπικά του βιώματα ή αισθήσεις από τη μακρά ανασκαφική του πορεία σε τόπους μύθου και ιστορίας έως τη Μεσσήνη, την αρχαία πολιτεία που ανέδειξε με ιδιαίτερη ευαισθησία και τόλ-

μη. Μιάν Ελληνική Πομπηία παραδίδει ο πρωτοπόρος και οραματιστής αρχαιολόγος Πέτρος Θέμελης, αφού η Αρχαία Μεσσήνη εύγλωττα αποκαλύπτει τους θρύλους και την ιστορία της ύστερα από τη συστηματική έρευνα και ανασκαφή, αποκατάσταση και αναστήλωση. Η υποδειγματική διαμόρφωση και η μοναδική ανάδειξη του χώρου της αρχαίας πόλης, σε αντίθεση με πολλούς άλλους εμβληματικούς ιστορικούς τόπους της χώρας, μεταφέρει τον επισκέπτη σε μιάν άλλη διάσταση, καθώς η περιήγηση στις οδούς, στα κτίρια, στους βωμούς, στα ιερά προσκαλεί σε μιάν απολαυστική επανασύνδεση με έναν μεγάλο πολιτισμό.

Αλλωστε όπως υποστήριζε ο ίδιος, «η αρχαία Μεσσήνη ως ένα αρχαιολογικό και οικολογικό πάρκο έχει αποκτήσει τη δική της δυναμική χάρη στις δυνατότητες που προσφέρουν τα μεγαλειώδη αρχαιολογικά κατάλοιπα μιας αρχαίας πόλης (ευανάγνωστος και παιδευτικός), το αλώβητο φυσικό περιβάλλον, οι ήπια δομημένοι σύγχρονοι οικισμοί που την περιβάλλουν, καθώς και οι μακρόχρονες επενδύσεις χρόνου και κόπου των τελευταίων δεκαετιών. Μια αρχαία πόλη αναγεννιέται μέσα από τα ερείπια της, αναπλάθεται, ζει μια δεύτερη ζωή στο παρόν με τις αγορές, τα ιερά, τα μνημεία, τα τείχη και τα θεάτρά της, συνεχίζει να φιλοξενεί ανθρώπους και ιδέες, έργα τέχνης και θεάματα, να δημιουργεί πολιτισμό. Βαρύνουσα είναι και η κοινωνική διάσταση του μνημειακού συνόλου της αρχαίας πόλης, η παιδευτική αξία, η συμβολική και η αναπτυξιακή με δυνατότητες χρήσης και ανταποδοτικής λειτουργίας. Στο κέντρο των στόχων σε σχέση με την έννοια της ορθής λειτουργίας του αρχαιολογικού χώρου περιλαμβάνεται η κοινωνική διαδραστικότητα, η αμφίροπη δηλαδή σχέση κοινού και μνημείων».

Ο Θέμελης, από τους πλέον σημαντικούς και αξιόλογους Έλληνες αρχαιολόγους και ανασκαφείς, με διεθνή ακτινοβολία, με πρωτοπόρο πνεύμα, με ζήλο και αξιοθαύ-

Ο Πέτρος Θέμελης

μαστη επιμονή, μεταμόρφωσε τα ερείπια της αρχαίας πόλης σε ένα σύγχρονο αρχαιολογικό πάρκο, ανάσπασε την αρχαία πολιτεία, τη μετέτρεψε σε μιάν όαση ιστορίας και πολιτισμού, καθώς τα μνημεία εξιστορούν το πλούσιο παρελθόν, συμμετέχουν με ποικιλία δράσεων στην διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης, μέσα σε ένα αλώβητο και γαλίνιο φυσικό περιβάλλον. Η Αρχαία Μεσσήνη προσκαλεί τον επισκέπτη σε έναν ιδιαίτερο χωροχρόνο, σε μοναδικό διάλογο, σε μια διαδρομή σκέψης και στοχασμού, ανάμεσα σε μυρίπνοα άνθη και δέντρα και φυτά που ο Θέμελης φύτεψε ανάμεσα στα μνημεία που ανέσπασε, ανάμεσα σε κίονες που ύψωσε κι ανάμεσα σε περιπάτους και μοναδικές διαδρομές που χάραξε από την είσοδο του χώρου έως και το Μαυσωλείο των Σαυιθιδών, στην άκρη του Σταδίου.

«Περνώντας ο καιρός όλο και τη δοκίμαζα: με κάτι ξαφνικούς σεισμούς, κάτι παλιές καθάραιμες θύελλες. Αλλάζα θέση στα πράγματα να τ' απαλλάξω από κάθε αξία. Μελετούσα τ' Ακοίμιστα και την Ερημική ν' αξιωθώ να φτιάνω λόφους καστανούς, Μοναστηράκια, κρήνες. Ως κι ένα περιβόλι ολόκληρο έβγαλα γιομάτο εσπεριδοειδή που μύριζαν Ηράκλειτο κι Αρχίλοχο. Μα τ'αν η ευωδία τόσο που φοβήθηκα. Κι έπασα σιγά σιγά να δένω λόγια σαν διαμαντικά να την καλύψω τη χώρα που αγαπούσα. Μην και κανείς ιδεί το

κάλλος. Ή κι υποψιαστεί πως ίσως δεν υπάρχει» (Οδ. Ελύτης, Ο Μικρός Ναυτίλος).

Ενθέρμος υποστηρικτής της διεπιστημονικής συνεργασίας των αρχαιολόγων με επιστήμονες από ποικίλους κλάδους, ο Πέτρος Θέμελης είχε τονίσει τη σημασία της συμβολής των φυσικών επιστημών: «Ιδιαίτερα η αρχαιολογία του πεδίου, χάρη στην ανασκαφική πρακτική, τη συλλογή υλικών καταλοίπων και την ερμηνεία συγκεκριμένων πραγμάτων και καταστάσεων, στέκεται πλησιέστερα στις φυσικές επιστήμες από τις άλλες επιστήμες του ανθρώπου, ακόμη και την κλασική αρχαιολογία που είναι έντονα επηρεασμένη από τη μεθοδολογία της ιστορίας της τέχνης. Η θητεία μου στη νεοσύστατη, κατά τη δεκαετία του '80, Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας και Σπληαιολογίας του υπουργείου Πολιτισμού μου πρόσφερε, μεταξύ άλλων, την ευκαιρία να γνωρίσω και να συνεργαστώ με συναδέλφους επιστημονικών κλάδων, όπως φυσικούς, γεωφυσικούς, χημικούς, παλαιοανθρωπολόγους, αρχαιοζωολόγους, ακόμη και διατροφολόγους. Χάρη σε αυτούς δόθηκε σημαντική ώθηση στην "αρχαιομετρική" έρευνα στη χώρα μας» (Π. Θέμελης, Ανασκαφή).

Λαμπρός δάσκαλος Κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, με γνώσεις που υπερβαίνουν χρονικές περιόδους και φτάνουν ως τη σύγχρονη εποχή, εκ-

φραστίς των σύγχρονων θεωρητικών αντιλήψεων, ο Πέτρος Θέμελης συμβούλευε τους μαθητές του: «Αν δεν αγαπήσεις τη απαιτητική ενασχόληση του αρχαιολόγου, αν δεν μπορείς να χαρείς την κάθε στιγμή της ανασκαφικής διαδικασίας στο ύπαιθρο, αν δεν σε γοητεύει το φυσικό περιβάλλον, η εναλλαγή φωτός και σκιάς, τα δένδρα, τα βουνά, ο ήχος της ροής του νερού, αν δεν αγαπάς τα ζώα, ειδικά τις γάτες, τις αεικίνητες σαύρες και τα φίδια, ιδιαίτερα τις δεινόσαυρους που οι φολίδες τους λαμπυρίζουν στο φως του απογεύματος, αν δεν σε συγκινεί η τέχνη, αν δεν σε συγκινεί και δεν σε ενδιαφέρει τίποτε από όλα αυτά παρά μόνο ο "ήχος των δολαρίων", τότε θα σε συμβούλευα, αγαπητέ μου νέε άνθρωπε, σε όποιο φύλο κι αν ανήκεις, να αποφύγεις να σπουδάσεις Αρχαιολογία».

Με το ίδιο ακριβώς πάθος ξεναγούσε τους επισκέπτες στη Μεσσήνη, ενώ τις γλαφυρές διηγήσεις του για τον Αριστομένη, τον επιχώριο ήρωα, συνόδευε διακριτικά η φλυαρία της αρχαίας κρήνης Κλεψύδρας, στο Μαυρομάτι, απ' όπου την αρχαία πολιτεία πολιορκούσε ιλαρό το φως της σελήνης.

Ο Θέμελης είχε αναπτύξει μιάν ερωτική σχέση με τη γη της Μεσσηνίας ήδη «από το 1963, όταν», όπως γράφει (Μεθώνη), «πάτησα για πρώτη φορά το πόδι μου στην ευλογημένη μεσσηνιακή γη ως επιμελητής της τότε Ζ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων με έδρα την Ολυμπία».

Η Μεσσήνη κατέκτησε την πρώτη θέση ανάμεσα στους τόπους που λάτρευε και που ανέδειξε, με τον καυτό ήλιο να του καίει το πρόσωπο και να ζωγραφίζει πανάδες, τις ξαφνικές αυγουσιτικές μπόρες, τον ανεμοστρόβιλο να ξεσηκώνει τα χαρτιά του, το σύννεφο από ψαρόνια να προσγειώνεται δίπλα του, τη σκόνη να κάθεται στο ξεβαμμένο του ρούχο και να εισχωρεί στο δέρμα, τις φουσκάλες στα δάχτυλα από το σκαλιστήρι, τον ήχο του κασμά που ψάχνει ανυπόμονος το χώμα και του νερού να ρέει στο διπλανό ρυάκι. Τον Πέτρο Θέμελη αναπαύει από τον Οκτώβριο 2023 η γη της Αρχαίας Μεσσηνίας με το θρόισμα των φύλλων, τη μυρωδιά του χώματος, την απόλαυση του δροσερού νερού, την απογευματινή κουβέντα με συνεργάτες μπροστά στα ευρήματα της μέρας και τα χιλιάδες θραύσματα αγγείων, ανάμεσα στα αρώματα του δικού του κήπου και στις επιγραφές και στους ήχους ενός εξαίσιου αόρατου θιάσου.

Από τους πλέον σημαντικούς Έλληνες αρχαιολόγους, με διεθνή ακτινοβολία, πρωτοπόρο πνεύμα, ζήλο και αξιοθαύμαστη επιμονή, μεταμόρφωσε τα ερείπια της αρχαίας πόλης σε ένα σύγχρονο αρχαιολογικό πάρκο